

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „НЕОФИТ РИЛСКИ“

ПРАВНО-ИСТОРИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ

КАТЕДРА „ГРАЖДАНСКОПРАВНИ НАУКИ“

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

на дисертационен труд за придобиване на научна степен „Доктор“

по научната специалност Гражданско и семейно право,

професионално направление 3.6. „Право“

Тема:

ПРИПОЗНАВАНЕТО

Автор:

Анна Свободенова Чолакова

Научен ръководител:

Проф. д-р Симеон Владимиров Тасев

Благоевград, 2015г.

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Актуалност на изследването.

Представеното изследване е посветено на правната уредба на един от способите за установяване произхода на физическите лица – припознаването, на неговата правна същност, извършването на правния акт, оспорването му и недействителността. Актуалността на дисертационния труд се определя от факта, че в българската правна литература не е известно самостоятелно научно изследване по темата на дисертацията. Разглежданият правен институт е широко използван способ за установяване на произход и неговото усъвършенстване постоянно е в ползрението на законодателя. Новият Семейен кодекс от 2009г. внесе значителни изменения в нормативната уредба, които, въпреки растящият брой казуси в съдебната практика, остават извън фокуса на научните изследвания. Не на последно място, актуалността на изследването произтича от допирните точки с друг важен институт на семейното право – осиновяването и установената практика на заобикаляне на императивния ред за осиновяване чрез припознаване.

Актуалността на изследването се определя и от представените теоретични разрешения и от предложенията за подобряване на нормативната уредба.

2. Предмет и цел на научното изследване.

Предмет на дисертационния труд са понятието, правната същност, предпоставките и извършването на припознаването, материално-правните аспекти на неговото оспорване и особения правен режим на недействителността. Предметът на изследването е актуален поради трайната тенденция на растящото практическо приложение на припознаването като способ за установяване на небрачен произход.

Основна цел на дисертационния труд е чрез научен анализ на действащата нормативна уредба, на постановената съдебна практика и правна литература да се изследват понятието, правната същност на института, предпоставките и реда за неговото извършване, материално-правните аспекти на оспорването и недействителността на акта.

3. Методологическа, нормативна и теоретична основа на изследването.

В изследването са използвани историко-правен и сравнителноправен метод, метод на системния анализ, формално-юридически метод, както и общонаучни методи на познание като индукция и дедукция, анализ и синтез.

Предложеното изследване се основава на общонаучни принципи – обективност, достоверност и проверяемост.

4. Обем и структура на дисертационния труд.

Дисертационният труд е с обем от 191 страници. Библиографският списък на използваната литература включва 79 заглавия на български език и 14 заглавия от чужди автори - на руски, английски, френски и немски език. Бележките под линия са 311.

Анализирани са правни разпоредби от следните нормативни актове: Семейния кодекс, Закона за задълженията и договорите, Закона за лицата и семейството, Закона за гражданската регистрация, Закона за закрила на детето, Гражданско-процесуалния кодекс и др. Анализирана е и многобройна съдебна практика: общи актове на ВС и ВКС, съдебни решения и определения по конкретни правни спорове.

Сравнително-правното изследване обхваща съвременната нормативна уредба на института във Франция, Германия и Русия.

В структурно отношение дисертацията се състои от увод, изложение в три глави и заключение.

5. Научна новост на дисертационния труд.

Дисертационният труд представлява първото цялостно и систематизирано монографично изследване на института на припознаването в българското право след приемане на новия Семейен кодекс от 2009г. и последните промени в него от 2010г. Където е било необходимо, с оглед пълнота на изложението, са засегнати международно-частноправни и процесуално-правни аспекти на нормативната уредба.

В изследването в критичен дух е анализирана съдебната практика. Обсъдени са всички спорни въпроси в доктрината като по всеки от тях е изведено обосновано заключение.

Основните научни приноси, представени в дисертацията, могат да бъдат очертани както следва:

5.1. В изследването припознаването е разгледано детайлно през призмата на различни теоретико-правни категории. Представен е анализ на явлението като юридически факт. Подробно е анализирана неговата специфична структура и значението на отделните елементи. Значението на този подчертано теоретичен въпрос се свързва с важния въпрос кога припознаването следва да се счита завършено и изясняването на проблематиката около правното действие на акта.

А. При изследване на правната природа на акта като един от способите за установяване на произход е аргументирано виждането, че не бива да се смесва установителния характер на припознаването с неговата декларативна същност, защото двете характеристики отразяват различни аспекти на правното явление. Установителният характер на припознаването произтича от неговата обусловеност от биологичния произход на лицата, което се отнася до всички способности за установяване на произход. Декларативната същност е характерна само за припознаването, следователно, тя е негов индивидуален признак. Тази характеристика произтича от нормативно установения начин на извършване на акта - произходът по припознаване се установява чрез неговото деклариране. Същото не може да се каже за иска за бащинство или за презумпцията, които също са способности за установяване на произход.

Б. В дисертацията е разгледано правното значение на участието на длъжностното лице по гражданското състояние – то е адресат на изявлението за припознаване, но участието му в процедурата не прави припознаването смесен фактически състав. Обсъден е въпросът какво е правното положение на припознаване, което е достигнало да некомпетентен адресат – некомпетентно длъжностно лице. Разгледани са възможните правни разрешения на поставения въпрос като е анализирано прилагането по аналогия на правилата за упълномощаването и на правилото на чл.11, ал.2 от СК във връзка с брака. Невъзможността да се обоснове относим към припознаването правен извод налага заключението, че въпросът следва да се реши нормативно, както е подходил законодателят във връзка със сключването на граждански брак.

В. В научното изследване е застъпена тезата, че припознаването може да се отнесе към юридическите факти от категорията на юридическите постъпки, за които е необходима дееспособност.

5.2. В дисертацията е направена детайлна съпоставка между припознаване и осиновяване. Необходимостта от подобно изследване произтича от използването в последните години на припознаването като способ за преодоляване императивния режим на осиновяването. Целта на анализа е да разкрие кои законодателни разрешения правят възможно това и как би могла да се преодолее чрез промени в законодателството посочената практика.

Като една от основните причини, довели до практиката в някои случаи вместо осиновяване да се предпочита извършване на припознаване, е изтъкнато твърде либералното отношение на законодателя към припознаване на несобствено дете. Отбелязано е, че същността на припознаването и установеният начин за неговото извършване ограничават възможностите за законодателни промени. Изведено е заключение, че едно от малкото възможни разрешения на проблема е да се създадат правомощия за по-строг контрол както на осиновяването, така и на припознаването от страна на Дирекция „Социално подпомагане” и на прокурора. Другото възможно разрешение, но с по-слаб очакван ефект, е да се предвиди изискване за разлика във възрастта между припознавания и припознаващия като едно предварително условие за достоверност на извършено припознаване чрез създаване на нова ал.3 към чл.64 от СК. Като причина за посоченото явление е отбелязан твърде облекченият правен режим за припознаване в сравнение с този на осиновяването. Новият СК от 2009г. създава правила за по-строг контрол на осиновяването, което задълбочава посоченото различие.

5.3. В дисертацията е направен подробен анализ на въпроса дали пълното осиновяване е пречка за припознаване. Утвърдителният отговор на въпроса води до извода, че в производството по осиновяване трябва да се предвидят правила за проверка дали са изчерпани всички възможности за установяване действителния произход на детето. Конкретната законодателна промяна следва да се свърже с установяване на съответни задължения за ДСП в първата фаза на производството по пълно осиновяване – вписване на децата в регистрите за осиновяване. Направено е предложение да се обсъди възможност за спиране на съдебното производство по осиновяване, когато има заявено припознаване. Горните предложения са

аргументирани с виждането на автора, че възможността за установяване на биологичния произход трябва да има предимство пред осиновяването.

5.4. В дисертацията е изяснено, че възможността за припознаване на несобствено дете не е била цел на законодателя при уредбата на института и съответно не следва от изричните разпоредби на закона. Горната възможност е следствие от естеството на нещата, което е дало отражение в правилата за извършване на припознаване. Посочено е, че е необходимо да се обърне внимание на последиците от подобна интерпретация върху общественото правосъзнание: твърде свободното допускане на припознаване на несобствено дете води и до сливане на приложното поле на припознаване и осиновяване. Направено е предложение с оглед ограничаване на посочената практика да се създаде нова ал.2 на чл.67 от СК, която да гласи следното: ако припознаващият е направил припознаване като е знаел, че детето не произхожда от него, не може по-късно да предяви иск за унищожаване на припознаването.

5.5. Във връзка със спорните въпроси на дееспособността при оспорване на припознаване е поставен въпросът дали не е удачно да се уеднаквят правилата в материалните закони – в СК и в ЗЛС с правилата в чл.319 от ГПК, които предвиждат възможност ограничено дееспособните – непълнолетни и поставени под ограничено запрещение лица сами да предявяват иски за произход и да отговарят по тях.

5.6. В дисертацията в критичен дух е направен анализ на действащата нормативна уредба на правото на оспорване на припознаване от Дирекция „Социално подпомагане” и прокурора. Посочено е, че на указаните субекти не е вменено задължение за контрол на симулативно припознаване, което обезмисля в някаква степен предоставеното им с разпоредбата на чл.66, ал.5 СК право на оспорване на припознаване. В тази връзка е направено предложение в разпоредбата на чл.66, ал.5 от СК да се предвидят по-конкретно правомощията на посочените субекти във връзка с оспорване на симулативно припознаване, като те се формулират като правни задължения.

5.7. В дисертацията е направен критичен анализ на отмяната на правото на оспорване от трети лица. Това ново законодателно разрешение е оценено положително като съответстващо на личния характер на акта. В същото време обаче с отмяна на правото на трети лица да оспорват припознаване отпада възможността за оспорване от биологичните родители на детето. Обосновано е виждането, че същото е имало

функцията на коректив срещу едно симулативно припознаване. Като компромисно разрешение на проблема е предложено да се създаде правна разпоредба, която да предвиди право на оспорване на припознаване само за трети лица, които твърдят, че са биологични родители на припознатото дете. Предложено е правото да се упражнява само по съдебен, а не по административен ред, за да се предотврати евентуална злоупотребата с това право.

5.8. В дисертацията за първи път е направен подробен анализ на едно ново законодателно разрешение, определено като „предварителен изричен отказ от право на оспорване на припознаване”. В обобщение на анализа е направено заключение, че от гледна точка на бързина при изясняване гражданско-правният статус на лицата и процедурна икономия същото може да се оцени положително. От друга страна обаче, с оглед специфичното приложно поле на отказа, в неговия правен режим са заложили определени рискове, свързани с извършването на симулативно припознаване. Ако майката, под въздействие на външни фактори, непосредствено след раждането направи отказ от оспорване на припознаване, това ще преклудира правото ѝ на оспорване в бъдеще. Направен е извод, че това законодателно разрешение ще има заложилия в него положителен ефект, ако се уреди нормативно, като коректив, право на оспорване на припознаване за трети лица, които твърдят, че са биологични родители на припознатото дете.

5.9. Разгледан е въпросът, по който е налице законодателна празнота, по кой съдопроизводствен ред следва да се разглеждат исковите за недействителност на припознаване. Посочено е, че възможните разрешения са две: общият исков ред, предвиден за унищожаване на гражданско-правните сделки или особените правила, установени за исковите за произход в ГПК. Застъпено е становището, че поради особения предмет на доказване по-удачно би било исковите да се разглеждат по правилата на особеното исково производство по глава двадесет и седма от ГПК. Направена е препоръка въпросът да се разреши по законодателен път, за да се избегнат неясноти в правоприлагането като в ал.1 на чл.331 от ГПК се добави нова алтернатива „както и исковите за недействителност на припознаване.”

5.10. Препоръчано е да се обсъди необходимостта от създаване на изрична разпоредба, която да обявява за нищожно припознаване, което е направено с цел да се избегне реда за осиновяване.

II. КРАТКО СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

ВЪВЕДЕНИЕ

Във въведението на дисертационния труд е изяснена значимостта на припознаването като способ за установяване на произход и необходимостта от цялостно и по-задълбочено изследване на института с оглед нуждите на правната теория и практиката. Очертани са предметът и обхватът на научния анализ.

Тук са изложени и водещите идеи, които са отправна точка за автора при анализа на действащата нормативна уредба и съдебна практика и стоят в основата на предложенията *de lege ferendae*.

ГЛАВА ПЪРВА

ПОНЯТИЕ И ОБЩА ПРАВНА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ПРИПОЗНАВАНЕТО

§1. Обща правна характеристика на припознаването.

1. Историческо и сравнително-правно изследване на института.

1.1. §1 започва с историческото развитие на института в българското законодателство. Посочено е, че поради патриархалните нрави в българските земи през средновековието разглежданият способ не е познат.

На фона на протичащите след освобождението на България през 1878г. процеси е изяснено реципирането на правилата за дирене на извънбрачно бащинство от държавите от Романския правен кръг и по-конкретно от Франция. Първоначално възприетата концепция в края на осемнадесети век е диренето на извънбрачния баща да се допуска само в ограничени случаи.

По-нататък е направен преглед на етапите от развитието на института в българското законодателство, който започва с първия приет закон в материята - Закона за припознаването на незаконородените деца, за узаконението им и за осиновяването от

1890г. Още в този нормативен акт е заложена възможността припознаване да се извършва от двамата родители, като изрично е посочено, че отношенията между извънбрачното дете и неговата майка могат да се установят само по силата на припознаване.

Приемането на Закона за извънбрачните деца и за осиновяването през 1940г. бележи следващия етап в развитието на института. Основна промяна в новия закон е, че припозналият изцяло е приравнен на законния баща. Разгледани са основните нормативни разрешения на припознаването, които дава Законът за лицата и семейството от 1949г. и Семейните кодекси от 1968г., 1985г. и от 2009г.

1.2. Сравнително-правното изследване на института започва с въведение, посветено на неговото зараждане в системата на Римското право. След това е разгледана уредбата по Френския граждански законник, откъдето първоначално са реципирани основните положения в нашето законодателство. На следващо място в съпоставителен план детайлно са разгледани правилата за припознаване в Германския граждански законник и в Семейния кодекс на Руската федерация.

2. Правна същност и характерни белези на припознаването.

В представения дисертационен труд припознаването е разгледано за първи път в българската правна литература цялостно и систематизирано във всички възможни правни аспекти. На първо място е разгледана правната същност на припознаването като способ за установяване на произход, след което – като правен акт, като юридически факт на частното право и като вид субективно право.

2.1. Като способ за установяване на произход са разгледани декларативния, доброволния, извънсъдебния, неконтролирания и универсален характер на припознаването.

2.1.1. На първо място е изяснено, че припознаването е способ за установяване на произход. Посочена е необходимостта от разграничаване от юридическите факти, които създават произхода. Способите за установяване на произход само разкриват една вече съществуваща обективно биологична връзка между родител и дете и поради това имат вторичен характер.

2.1.2. Представени и анализирани са различни виждания, които отъждествяват установителния и декларативния характер на припознаването. Аргументирано е становището, че не бива да се смесва установителния характер на припознаването с неговата декларативна природа, защото двете характеристики отразяват различни аспекти на правното явление. Установителният характер на припознаването произтича от неговата обусловеност от биологичния произход и това важи за всички способности за установяване на произход. Декларативната природа е присъща само за припознаването, следователно, това е негов специфичен белег. В случая тази характеристика произтича от начина на неговото извършване. Припознаването установява произхода чрез неговото деклариране. Това обаче не може да се каже за иска за бащинство или за презумпцията, които също са способности за установяване на произход.

Различието между декларативната и установителната същност на припознаването се откроява при припознаване на несобствено дете, където припознаването установява произхода само формално и затова то може да бъде оспорено.

Декларативният характер на акта е заложен в наименованието на формата, чрез която се извършва – заявление или декларация.

2.1.3. Припознаването е доброволен способ за установяване на произход, защото се извършва изцяло по свободната воля на припознаващия родител.

2.1.4. Припознаването е извънсъдебен способ за установяване на произход и остава такъв дори когато се оспорва по съдебен ред.

2.1.5. Разгледана е една от отличителните особености на припознаването като способ за установяване на произход, която стои в основата на цялостната нормативна уредба на института – липсата на контрол за истинност на заявления произход. Посочено е, че по този начин може да се накърни принципа за истинност на произхода, но от друга страна така се създава по-благоприятен правен режим за извършване на припознаване. Облегченият ред и липсата на санкция за деклариран неистински произход играят стимулираща роля за установяване на извънбрачно бащинство. Така се обяснява и възможността за случайно или съзнателно припознаване на несобствено дете. Изрично е подчертано, че не следва да се допускат злоупотреби с тази възможност.

2.1.6. Посочено е, че припознаването е универсален способ за установяване на произход, защото е приложим и за двамата родители.

2.2. На следващо място са разгледани особеностите на припознаването, които дават неговия облик като правен акт на частното право.

2.2.1. Една от най-важните характеристики в тази класификация с редица съществени правни последици е едностранният характер на акта. Направено е разграничение между припознаването и едностранните правни сделки и е обяснено защо от общотеоретична гледна точка е правилно припознаването да се определя като правен акт, а не по друг начин. Едностранният характер на акта създава по-облегчен режим за неговото извършване, но логически предопределя правилата за неговото оспорване.

Обсъдени са вижданията, изразени в правната литература по посочения въпрос. Подкрепено е изразеното в доктрината разбиране, че предвидената възможност за оспорване не следва да се разглежда като насрещно волеизявление. Изяснено е защо предварителният отказ на другия известен родител от правото му на оспорване на припознаване също не следва да се разглежда като насрещно съгласие.

Изяснено е защо припознаването се определя като адресен едностранен правен акт и кой е негов адресат.

2.2.2. Представени и анализирани са разнородните причини, посочени в правната литература, при определяне на припознаването като личен акт. Първата стои извън текста на закона и се свързва с мотивите и побудите за извършване на припознаване. Втората се намира в самия закон и следва от установения начин за припознаване – лично от припознаващия. Направен е извод, че взаимната връзка и обусловеност между двете причини е безспорна, но научната прецизност изисква да се изгради единно становище по въпроса кое точно определя припознаването като личен акт. Изразено е виждането, че припознаването се определя като личен акт поради начина на извършване, установен в закона.

Като логическо продължение на горното са обсъдени различните виждания относно това дали припознаване може да се прави чрез упълномощен представител. Изразено и обосновано е становището, че законът изисква актът да се направи лично и допускане на обратното би противоречало на изричната законова разпоредба на чл.65,

ал.1 от СК и на смисъла на закона. Изказано е мнение, че в едни и същи правни понятия трябва да се влага един и същ смисъл като за сравнение са посочени другите познати в обективното право случаи на употреба на термина „лично”.

В същото време е аргументирана тезата, че самото подаване на нотариално заверената декларация до длъжностното лице може да се направи чрез представител, защото законът не предписва ограничителен правен режим за извършване на посоченото правно действие.

2.2.3. Според установения начин на извършване припознаването е формален акт. Предвидени са две алтернативни разновидности на писмената форма с една и съща правна тежест. Изяснено е особеното значение на датата на акта, както и спецификата при индивидуализация на припознавания, когато се припознава заченат. Изяснени са последиците от неспазване на предвидената форма.

2.2.4. Изяснена е правната природа на припознаването като неотменим/неоттегляем акт и моментът, от който то става неотменимо. Особено внимание е обърнато на различните разрешения при различните форми на припознаване.

Направено е разграничение между неотменимостта на акта и възможността за неговото оспорване и унищожаване. Особено важно от практическа гледна точка е разграничението между неотменимостта на припознаването и предявяването на иск за установяване неистинността/неавтентичността на писмения документ, обективиращ изявлението за припознаване на основание чл.124, ал.4, предл. първо от ГПК. Посочено е, че целта на иска е да обори авторството на документа, което ще рефлектира и върху валидността на самото припознаване.

2.3. Припознаването е разгледано и от гледна точка на учението за юридическите факти като юридически факт на частното и по-конкретно на семейното право. Значението на този подчертано теоретичен въпрос се свързва с важния въпрос кога припознаването се счита завършено и предопределя изясняването на проблематиката около правното действие на акта. Изяснено е правното значение на участието на длъжностното лице – то е адресат на изявлението за припознаване, но участието му в процедурата не прави припознаването смесен фактически състав. За достигане до горните правни изводи е направена съпоставка със сключването на

гражданския брак. При припознаването длъжностното лице не прави волеизявление, а само приема направеното от субект на гражданското право такова.

Обсъден е въпросът какво е правното положение на припознаване, което е достигнало да некомпетентен адресат – некомпетентно длъжностно лице. Разгледани са възможните правни разрешения на поставения въпрос като е коментирано прилагането по аналогия на правилата за упълномощаването и на правилото на чл.11, ал.2 от СК във връзка с брака. Невъзможността да се обоснове относим към припознаването правен извод налага заключението, че въпросът следва да се реши нормативно.

Застъпена е тезата, че припознаването може да се отнесе към юридическите факти от категорията на юридическите постъпки, за които е необходима дееспособност. Направена е съпоставка с правните сделки, която води до извода, че припознаването не е правна сделка. Припознаването е определено като правопораждащ юридически факт – правен титул, без това да променя неговата същност на способ за установяване на произход.

2.4. Изяснена е същността на припознаването като вид субективно право, като то е отнесено към преобразуващите права.

3. Правно действие на припознаването - действие във времето и правни последици.

В дисертацията е предложен подход правното действие на припознаването да се раздели на два отделни въпроса – действие във времето и правни последици като промени, които настъпват в правния мир.

3.1. Действие във времето на припознаването.

3.1.1. На първо място е изяснено ретроактивното действие на акта към момента на раждане на припознатия.

3.1.2. Особено внимание е отделено на действието на припознаването докато тече срокът за неговото оспорване. Общоприетото виждане, че припознаването поражда правно действие още от момента на извършването му, е разгледано детайлно като са обсъдени познатите в правната доктрина интерпретации на въпроса. Общоприетото схващане е анализирано и подкрепено в дисертационния труд.

3.1.3. Анализирани са въпросът за значението на вписването на припознаването в акта за раждане на припознатия като е подчертано, че то не е елемент от фактическия състав на акта.

3.1.4. Изяснени са правните особености на действието във времето на припознаване на заченото дете. Застъпено е виждането, че такова припознаване следва да се счита извършено под две самостоятелни условия: детето да се роди живо и майката да не е сключила брак преди раждането.

3.2. Разгледани са правните последици на припознаването, като особено място е отделено на тези, които специални правни норми предвиждат във връзка с разглеждания способ за установяване на произход.

Изтъкнато е, че последиците на припознаването действат още от момента на неговото извършване спрямо всички правни субекти. Така е обоснован изводът, че от този момент припознаването е пречка по смисъла на чл.71 СК за ново припознаване и до изясняване съдбата на първото по време припознаване не е допустимо длъжностното лице да приема следващо изявление за припознаване.

§2. Съпоставка и съотношение на припознаването със сходни правни фигури.

С оглед по-точното очертаване на приложното поле на различните способности за установяване на произход и търсенето на по-удачни законодателни разрешения от сега установените е направен съпоставителен анализ на сходни правни институти, съществували в българското законодателство в миналото и днес.

1. Съпоставката със сходни правни фигури, познати на нашето законодателство в миналото, обхваща способите Позоваване на продължително и непрекъснато състояние на законно дете, уреден от Закона за лицата и семейството от 1907г.; Обявяването на произход от двамата родители, установен в Закона за лицата от 1929г. и Узаконяването, уредено от ЗПНДУО от 1890г.

2. Съпоставка и съотношение между припознаването и сходни правни институти по действащото право.

2.1. Особено място е отделено на съпоставката с осиновяването. Това се налага поради използването в последните години на припознаването като способ за

преодоляване императивния режим на осиновяването. Целта на анализа е да разкрие кои законодателни разрешения правят възможно това и как би могла да се преодолее чрез промени в законодателството посочената практика. Направено е сравнение между правната същност на двата акта, предпоставките, редът за извършване и правните последици.

Като една от основните правни причини за практиката вместо осиновяване да се предпочита извършване на припознаване е посочена твърде широката възможност за припознаване на несобствено дете. В същото време установената същност на припознаването и предвиденият начин за неговото извършване се явяват пречки за законодателни промени в тази посока. Направеният извод е, че едно от малкото възможни разрешения на проблема е да се предвидят правила за по-строг контрол както на осиновяването, така и на припознаването от страна на Дирекцията за социално подпомагане и на прокурора. Другото възможно разрешение, но с по-слаб очакван ефект, е да се предвиди разлика във възрастта между припознавания и припознаващия като едно предварително условие за достоверност на извършено припознаване. Другите причини също се коренят в твърде облекчения правен режим на припознаване в сравнение с осиновяването. Новият СК от 2009г. създава правила за по-строг контрол на осиновяването, чрез които засилва посоченото различие. Ето защо може да се постави въпросът дали по този начин не се „насърчава” прибягването до порочната практика.

2.2. Съпоставката между припознаването и презумпцията за бащинство има за цел да изясни въпроса за конкуренцията между двата способа за установяване на произход. Направен е изводът, че брачният произход следва да има предимство пред припознаването.

2.3. Съпоставено е припознаването с исковете за установяване на майчинство и на бащинство.

ГЛАВА ВТОРА

ПРЕДПОСТАВКИ И ИЗВЪРШВАНЕ НА ПРИПОЗНАВАНЕ

§1. Предпоставки за извършване на припознаване.

В параграф първи се разглеждат законовите изисквания за валидност на припознаването – предпоставките и редът за извършване. Отбелязано е, че с цел насърчаване доброволното установяване на произхода на небрачните деца законодателят създава само необходимия минимум от изисквания.

1. Предпоставки относно припознавания.

1.1. На първо място е анализиран въпросът за наличния произход като пречка за припознаване и разпоредбата на чл.71 от СК.

1.2. Във връзка с правилото на чл.71 СК се поставя въпросът дали и осиновяването попада в неговата хипотезата, респективно дали то е пречка за припознаване.

1.2.1. По отношение на непълното осиновяване е подкрепено изразеното в правната литература виждане, че същото не се явява пречка за припознаване.

1.2.2. Във връзка с пълното осиновяване са изложени и анализирани различни становища в доктрината. Детайлно са анализирани всички правни доводи. Направена е обосновка на извода, че пълното осиновяване се явява пречка за припознаване, защото чрез него е създадена една позволена от правото привидност за биологичен произход – осиновителите са вписани в акта за раждане като родители, а информация за друг произход не е достъпна поради тайната на осиновяването. Така на формално основание пълното осиновяване попада в пречките за припознаване, посочени в чл.71 СК. В тази връзка е поставен въпросът дали не е необходимо да се преразгледа нормативната уредба на тайната на осиновяването.

В дисертацията е изяснено положението, че пълното осиновяване се явява пречка за припознаване само, когато то е направено от единия родител, а произходът от другия остава неизяснен.

Във връзка с поставените по-горе въпроси е направена препоръка в първата фаза на производството по пълно осиновяване да бъдат създадени правни механизми за

проверка дали са изчерпани всички възможности за установяване действителния произход на детето. Направено е предложение да се обсъди възможност за спиране на производството по осиновяване докато не се изясни действителният произход на детето. Аргументирано е становището, че установяването на биологичния произход трябва да има предимство пред осиновяването.

1.3. Разгледан е въпросът за възрастта на припознаваното дете.

1.4. Разгледани са особеностите на припознаване на заченото дете. Изразено е виждането, че в случаите на припознаване на заченото дете, което не се роди живо, е налице морален интерес да се впише припознаването в акта за мъртвородено дете, независимо, че едно от условията да породи действие припознаването не се е осъществило.

1.5. Изложени са условията за валидност и други особености на припознаване на починало дете.

1.6. Особено място е отделено на припознаването на дете, което не произхожда от припознаващия. Изрично е посочено, че тази възможност не е установена от законодателя изрично. Напротив, идеята на закона, отразена в разпоредбата на чл.64, ал.1 СК е да се припознават деца, които припознаващите считат за свои. Възможността да се припознават несвои деца произтича от липсата на контрол за истинност на припознаването и на санкция за деклариран произход, който не съответства на биологичния такъв. Посочените законодателни разрешения са следствие от естеството на нещата и затова не могат да бъдат променени, но правилното разбиране е, че по принцип следва да се припознават деца, които припознаващите считат за свои. Разбирането, че може без негативни последици да се припознава чуждо дете води до пълно сливане на приложното поле на припознаването и осиновяването.

2. Предпоставки относно припознаващия.

2.1. Детайлно е разгледано изискването за дееспособност на припознаващия. Представени и анализирани са различни гледни точки, застъпени в теорията. Проблемите на дееспособността са разгледани през призмата на особените правила в семейното право, но във връзка с общите положения на гражданското право.

2.1.1. В историческия преглед на уредбата на дееспособността за припознаване са очертани различните разбирания за правната същност на припознаването, което е обусловило и различния подход към разглежданата предпоставка.

Разгледано е обстойно новото правило за специалната дееспособност за припознаване – чл.64, ал.2 СК 2009г. Посочено е, че по силата на специалното правило припознаване могат да правят и родителите, които не са еманципирани на основание сключен брак, а са навършили 16 години. В същото време обаче поради липсата на пълна дееспособност те не могат да упражняват родителски права над припознатите деца. В тази връзка е препоръчано с оглед бъдещата нормативна уредба да се обмисли дали е удачно да се предвиди еманципация, която да следва от припознаването.

2.1.3. Детайлно е анализиран един от спорните въпроси в теорията дали лице под ограничено запрещение може да припознава самостоятелно, без попечителско съдействие. Представени са различните становища по въпроса. Изразено е виждане, че да се приеме тезата, че ограничено лице може да припознава самостоятелно, означава, че му се признава пълна дееспособност за съответния правен акт. Правният ефект от такова разрешение е отнемане на възможността за позоваване на недееспособност като основание за унищожаемост на припознаването, а това не е по-добра защита за ограничено запрещения.

Обсъдена е тезата, според която ограничено запретените и недееспособните следва да припознават със съдействието на попечител съгласно общите правила на гражданското право.

2.1.4. Направен е критичен преглед на установеното положение, че напълно недееспособните лица не могат да припознават. Те не могат да сключват и брак, което ги лишава напълно от възможността да участват в посочените семейни правоотношения. Това правно положение се очаква да претърпи промяна, ако бъде приет Законът за физическите лица и мерките за подкрепа в предложения вариант.

2.2. По повод липсата на изискване за разлика във възрастта между припознаващия и припознавания е направена препоръка да се обмисли каква минимална разликата във възрастта да се предвиди.

§2. Извършване на припознаване.

1. Форма. Посочени са начините, по които трябва да се извърши припознаване. Разгледано е правното значение на установената форма. Направена е критична бележка на практиката на правоприлагащите субекти – длъжностните лица по гражданско състояние, които поставят изискване за задължително присъствие и на двамата родители, когато се прави припознаване. Това противоречи на едностранния характер на акта. Изяснено е, че установяването на местни правила с противоречащо на установеното в СК съдържание е противоречие със закон от по-висш ранг и не е допустимо.

2. Адресат на изявлението за припознаване е длъжностното лице по гражданското състояние. Посочено е, че е налице законодателна празнота по въпроса кой е местно компетентният орган. Разгледани са различни подходи към разрешаване на поставения проблем. Посочено е, че обвързването на местоизвършване на припознаване с месторождение или местосъставяне на акта за раждане на детето може да стане пречка за извършване на припознаването. Обоснован е изводът, че изборът на местно компетентно длъжностно лице трябва да се предостави на припознаващия, защото това е в интерес на припознаването, а задължение на длъжностното лице е надлежно да препрати заявлението/декларацията за припознаване на длъжностното лице, което е съставило акта за раждане на детето.

Посочено е, че управителят на здравното заведение, в което е родено детето не е адресат на заявлението за припознаване.

3. Разгледани са въпросите на съдържание на изявлението за припознаване.

4. Разгледани са особените правила за съобщаването на другия родител и детето на направено припознаване. Изяснено е, че изискването за съобщаване не придава двустранен характер на припознаването.

Обсъдено е съотношението на правилата в СК и в чл.15 от Закона за закрила на детето. Обоснован е изводът, че в процедурата по припознаване не се налага изслушване на детето, ако е навършило 10 години, както предвижда ЗЗДет, тъй като правните последици на припознаването настъпват по силата на закона, а компетентният орган не е овластен да прави преценка по целесъобразност.

§3. Извършване на припознаване с международен елемент.

- 1. В общите бележки** към този параграф е обоснована необходимостта от разглеждане на поставените въпроси в представения дисертационен труд.
- Направен е подробен и систематизиран анализ на **източниците на МЧП уредба** като е изяснено особеното значение на договорите за правна помощ в разглежданата материя.
- Разгледани са и някои **конкретни хипотези** на припознаване с международен елемент.
- Изяснени са правните проблеми на **припознаване на чуждестранни актове**, свързани с припознаването.

ГЛАВА ТРЕТА

ОСПОРВАНЕ И НЕДЕЙСТВИТЕЛНОСТ НА ПРИПОЗНАВАНЕТО

§1. Оспорване на припознаване.

- В **уводната част** на §1 е изяснено значението на оспорването, неговата основна функция на своеобразен правен коректив на иначе безконтролното припознаване. Направен е преглед на измененията в нормативната уредба след 2009г.
- Правна характеристика на правото на оспорване.** Изяснено е, че правото на оспорване носи белезите на преобразуващо субективно право, което се упражнява в някои случаи по административен, а в други - по съдебен ред. Очертани са правните различия при двата вида оспорване.

Поставен е въпросът, дали когато оспорва детето след навършване на пълнолетие, а припознаващият е починал, следва да се даде ход на делото и кой следва да бъде конституиран като ответник.

- Оспорване на припознаване по административен ред.** Оспорване от другия родител и от навършилото 14 години дете.

3.1. Разгледано е новото правило в СК от 2009г., по силата на което дете, навършило 14 години може да оспорва припознаване самостоятелно по административен ред.

Разгледан е въпросът към кой момент от процедурата по припознаване трябва да е налице условието за възраст – 14 години. Стриктното тълкуване на разпоредбата на чл.65, ал.2 СК сочи, че тази възраст трябва да е навършена към момента на припознаване, което означава към момента на подаване на заявлението. В дисертацията е предложено малко по-свободно тълкуване на цитираните правила в смисъл, че ако детето навършва изискуемата възраст в срока, в който длъжностното лице трябва да изпрати съобщението за припознаване, няма да е налице нарушение на закона.

Разгледан е въпросът дали по аналогия със самото припознаване заявлението за оспорване трябва да се подаде лично от оспорващия. Направен е извод, че нормативната уредба не поставя такова изискване.

3.2. Детайлно са разгледани особеностите на оспорване от детето, което при извършване на припознаване е навършило 14 години. Посочено е, че детето не е носител на правото на предварителен изричен отказ от правото на оспорване, за разлика от другия родител. Изяснено е, че навършилото 14 години дете може да оспорва припознаването само по административен ред и ако то е пропуснало тази възможност, не може да оспорва след навършване на пълнолетие по съдебен ред.

3.3. Отделно са разгледани особеностите на оспорване по административен ред от другия родител. Изследва се въпросът за дееспособността на другия родител като предпоставка за оспорване.

Разгледан е въпросът дали ако към момента на припознаване другият родител е неизвестен, неговото право на оспорване може да възникне на по-късен етап. Предложено е да се даде отрицателен отговор на поставения въпрос.

3.4. Анализирани са правните последици от оспорване на припознаване по административен ред. Един от основните въпроси е дали оспорването прекъсва действието на припознаването или само временно го поставя в състояние на висящност, на неопределеност. Посочено е, че изясняването на този въпрос има важно значение с оглед правилното прилагане на разпоредбата на чл.71 СК – цитираната разпоредба прегражда възможността за ново припознаване докато направено предходно такова не

бъде оборено по надлежния ред. Аргументирана е тезата, че оспорването не отменя изцяло припознаването, а само го поставя във висящо състояние. Този извод е много важен с оглед допускане възможността за ново припознаване. Обоснован е изводът, че ново припознаване от друго лице може да се направи едва след като безрезултатно изтече срокът за предявяване на иск за произход от припозналия по чл.66, ал.2 от СК, или след отхвърляне на предявения иск иск.

3.4.3. Отделно е разгледана **възможността за предявяване на иск за установяване на произход от припозналия**. Анализирани са правната същност на иска като са посочени различните становища по въпроса. Обоснован е изводът, че това по същността си е иск за установяване на произход с някои специфични особености.

Особено внимание е отделено на въпроса по кой начин следва да се счита установен произходът при уважаване на иска по чл.66, ал.2 от СК – чрез припознаване или чрез съдебно решение за установяване на произход. Обоснован е изводът, че в случая произходът е установен със съдебно решение. Така установеният произход по съдебен ред има още една важна последица: то преклудира правото на детето да оспори произхода след навършване на пълнолетие на основание чл.66, ал.4 СК.

Изяснен е въпросът дали непредявяването на иска по чл.66, ал.2 СК преклудира правото за предявяване на някой от общите иски за установяване на майчинство или на бащинство. Обсъдени са различни становища и е обоснован изводът, че само за майката и след преклудиране на правото по чл.66, ал.2 СК остава възможността да предяви иск за установяване на майчинство по чл.68 СК. За бащата такъв извод не може да се направи.

3.5. Посочени са правните последици от неоспорване по административен ред, което се определя в теорията като мълчалив отказ от правото на оспорване.

4. Оспорване на припознаване по съдебен ред. Въпросът е разгледан диференцирано според субектите, които имат право на оспорване.

4.1. Оспорването от детето след навършване на пълнолетие, ако бъде успешно, се свързва с редица трудности от практически характер, тъй като оспорването, както и припознаването, има действие *ex tunc*. Отбелязано е едно известно несъответствие между възрастта, когато на детето е признато правото да оспори припознаването по

административен ред – 14 години и възрастта, от която то може да предяви иск за оспорване на припознаване по съдебен ред – 16 години.

Разгледан е един от спорните въпроси във връзка с иска по чл.66, ал.4 СК – може ли същият да се предяви преди навършване на пълнолетие чрез законен представител или с попечителско съдействие. Предсавени са различните становища по въпроса. Застъпено е становището, че искът на детето по чл.66, ал.4 СК е личен и не следва да се предявява от трети лица от името на детето. Като допълнителен аргумент към изложената теза е посочено новото разбиране на законодателя по отношение оспорването на припознаване от трети лица. Направен е коментар на Тълкувателно решение №2 от 2014г. на ОСГК на ВКС от 05.02.2015г., постановено по чл.62, ал.4 СК и неговата относимост към разглеждания въпрос.

Препоръчано е да се постави на дискусия въпросът дали не следва правните норми за дееспособността в материалните и в процесуалните закони, които са източник на противоречива съдебна практика, да бъдат синхронизирани и правото на оспорване на припознаване по съдебен ред да възниква с навършване на 14 години като се запази сега установеният краен срок – 1 година от навършване на пълнолетие.

4.2. Други лица, които имат право на оспорване, освен посочените по-горе, са Дирекция „Социално подпомагане” и прокурора. В критичен дух е направен анализ на действащата нормативна уредба, според която посочените лица имат само право на оспорване. На тях не е вменено задължение за контрол на симулативно припознаване и поради това се обезмисля в някаква степен тази възможност. С оглед на това е направено предложение да се предвидят конкретно правомощията на посочените субекти във връзка с оспорване на припознаване и да се посочат конкретни основания за това.

4.3. Особено място в дисертацията е отделено на анализа на отмененото право на оспорване на припознаване от трети лица. Като цяло е посочено, че това ново законодателно разрешение, възприето със СК от 2009г. кореспондира с личния характер на акта и следва да се оцени като правилно. В същото време обаче с отмяна правото на трети лица да оспорват припознаване отпада възможността припознаването да се обори от биологичните родители на детето. Обосновано е виждането, че отменената възможност е играла ролята на коректив срещу едно симулативно припознаване. Като компромисно разрешение на проблема е предложено да се създаде

правна разпоредба, която да създаде право на оспорване на припознаване само за трети лица, които считат себе си биологични родители. Правото да се упражнява само по съдебен ред, а не по административен, за да се осуетят опитите за злоупотреба с право.

§2. Отказ от оспорване на припознаване.

В този параграф е направен пълен и систематизиран анализ в теоретичен и практико-приложен план на това ново законодателно разрешение.

1. На първо място са направени някои терминологични уточнения по поставения въпрос. Изяснено е, че изричното формално изявление на другия родител, че няма да оспорва припознаването е определено като „отказ от оспорване на припознаване”.
2. Изяснено е, че приложното поле на отказа от оспорване на припознаване е когато последното е направено преди съставяне на акта за раждане на детето. Разгледани са въпросите за допустимост на отказа от оспорване на припознаване след съставяне на акта за раждане, както и при припознаване на заченото дете.
3. В по-теоретичен план е представена правната природа на отказа от оспорване на припознаване, който е определен като потестативно субективно право.
4. Анализирани са предпоставките за извършване на отказ.
5. Дискутиран е въпросът дали са възможни модалитети.
6. Субект на правото на отказ е другият известен родител на детето.
7. Формата на отказа е уредена чрез препращане към формата на самото припознаване.
8. Отказът погасява правото на оспорване на припознаване. Припознаването се стабилизира и произходът се вписва в акта за раждане.
9. Изяснени са въпросите на недействителността на отказа. Посочено е, че съществува законодателна празнота, която може да се запълни по аналогия с правилата за недействителност на самото припознаване.

В заключение е направена преценка на това ново законодателно разрешение. Посочено е, че от гледна точка на бързина при изясняване гражданско-правният статус на лицата, може да се оцени положително. В същото време, с оглед специфичното приложно поле на отказа, в него са заложили определени рискове, свързани със

симулативното припознаване. Ако майката, под въздействие на външни фактори, непосредствено след раждането направи отказ от оспорване на припознаване, това ще преклудира правото ѝ на оспорване на припознаването в бъдеще. Направен е извод, че това законодателно разрешение ще има заложения в него по-добър ефект, ако се уреди нормативно като контрамярка право на оспорване на припознаване за трети лица, които твърдят, че са биологични родители на припознатото дете.

§3. Недействителност на припознаването.

1. В общите въпроси е изяснено, че спецификата на припознаването като акт на семейното право предопределя система на неговата недействителност, която се отличава от общата гражданско-правна система. Посочено е, че нищожността на припознаването като една от формите на недействителност остава нормативно неуредена.

2. Анализирана е унищожаемостта като средство, предоставено изключително на самия припознал, да атакува опорочено припознаване. Посочено е, че правото на унищожаване се отнася към потестативните субективни права. То се упражнява по съдебен ред чрез конститутивен иск.

Разгледан е въпросът, по който е налице законодателна празнота, по кой съдопроизводствен ред следва да се разглеждат исковете за недействителност на припознаването. Посочено е, че възможните разрешения са две: общият исков ред, предвиден за унищожаване на гражданско-правните сделки или особените правила, установени за исковете за произход в ГПК. Застъпено е становището, че по-удачен би бил вторият вариант, тъй като определящ е особенният предмет на самото производство. Направена е препоръка въпросът да се разреши по законодателен път, за да се избегнат неясноти в правоприлагането.

Посочено е, че правните последици на унищожаемостта са като при уважен иск за оспорване на произход и действат *ex tunc* – към момента на раждане на припознатия.

2.1. На първо място е разгледано основанието грешка. Възприето е разбирането, че е релевантна само онази грешка, която е била единствена причина за припознаването и не може да се позовава на грешка припознал, който от самото начало е бил наясно с обстоятелството, че не припознава дете, което произхожда от него.

2.2. Относно основанието измама е изяснено, че то е релевантно само в случаите, когато припознатото дете не произхожда от припозналия. Направено е обобщение, че при грешката и измамата като основания за недействителност на припознаването ищецът трябва да докаже както самото основание, така и да оспорва произхода. Ето защо предметът на иска при посочените основания е почти идентичен с предмета на исковите за оспорване на произход.

2.3. Посочено е, че фактическият състав на основанието за недействителност „заплашване” не е стриктно дефиниран. Възможни са два подхода: да се използват по аналогия елементите на заплашването по ЗЗД или по СК. Тъй като припознаването като правен акт, според своето естество, стои по-близо до брака, отколкото до гражданско-правните сделки, е предложено по аналогия да се използват правилата, установени в чл.46, ал.1, т.2 СК.

Изяснено е, че при това основание ищецът трябва да твърди, че не е родител, но не и да оспорва произхода.

2.4. В дисертацията е изяснено, че правилното разбиране на основанието за унищожаване „недееспособност” е обусловено от специалния режим на дееспособността за припознаване. Посочена е необходимостта от разграничение между случаите, когато недееспособността води до нищожност и кога до унищожаемост.

Разгледан е въпросът за началния момент, от който започва да тече срокът за оспорване на припознаване поради недееспособност – тъй като законът сочи, че това е моментът на придобиване на дееспособността, се поставя въпросът коя дееспособност – общата по ЗЛС – 18г. или специалната дееспособност за припознаване, която е 16г.

3. Нищожност на припознаването. Посочено е, че отсъствието на нормативна уредба на въпроса не е пречка по тълкувателен път и по аналогия да се систематизират основанията за недействителност.

Основанията за нищожност са систематизирани по следния начин:

3.1. Противоречие със закона: нарушение на правилото за наличие на установен произход – чл.71 СК; нарушение на изискването припознаване да се извърши лично от припознаващия; 3.2. липсата на предвидената от закона форма; 3.3. пълна липса на

правновалидна воля, когато припознаващият е малолетен или поставен под пълно запрещение.

Посочена е необходимостта от разграничение между нищожността на припознаването и една хипотеза, при която припознаването не поражда действие, защото не се е сбъднало отлагателното условие на правото, под което е направено: в случаите, когато е припознат заченат, а майката е сключила брак преди раждането. В посочената хипотеза припознаването е валидно, но то няма да породи правно действие.

4. Изяснено е правното действие на недействителността и начините на предявяване..

Публикации и доклади по темата на дисертацията

1. Отказ от оспорване на припознаване. Доклад, публикуван в „Сборник от международна научна конференция”, том.3, Бургаски свободен университет, 2010г.

2. Правно действие на припознаването по време – възприетите теоретични разрешения и СК от 2009г. Доклад, публикуван в „Сборник от международна научна конференция на БСУ”, 2011г.

3. Исторически и сравнително-правен преглед на уредбата на припознаването. Юридически сборник, БСУ, 2012г.

4. Съпоставка и съотношение на припознаването със сходни правни фигури. Юридически сборник, БСУ, 2014г.

5. Осиновяването като пречка за извършване на припознаване. Доклад на научна сесия при ЮЗУ „Неофит Рилски” на тема: „Правото на недискриминация”, Благоевград, април 2014г., приет за публикуване.

6. Допустимо ли е припознаване на осиновен. Сп. „Норма”, 2014г., брой 9.

Статията „Дееспособността като предпоставка за припознаване” е приета за печат в сп. ”Съвременно право” в края на м.март 2015г.